

УМУМИЙ ЎРТА ТАЪЛИМ МУАССАСАЛАРИДА ТАЪЛИМ ХИЗМАТИ РАҚОБАТБАРДОШЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШ ОМИЛЛАРИ

Маманазарова Наргиза Комильджановна
Ориентал университети профессори в.б., п.ф.д. (DSc)

Аннотация: Ушбу мақолада таълим хизматлари бозорида рақобатни аниқлашда рақобатбардошлик кўрсаткичлари асосида таълим хизматларининг рақобатбардошлигини шакллантириш масалалари ёритилган. Шунингдек, умумий ўрта таълим муассасалари фаолиятида таълим хизматларининг асосий параметрларини аниқлаш ва баҳолаш бўйича таклиф ва тавсиялар келтирилган.

Калит сўзлар: умумий ўрта таълими, таълим хизматлари, таълим сифати, рақобатбардошлик, рақобатбардошлик омиллари, рақобатбардошлик элементлари, таълим муассаса рақобатбардошлиги.

FACTORS OF ENSURING THE COMPETITIVENESS OF EDUCATIONAL SERVICES IN INSTITUTIONS OF GENERAL SECONDARY EDUCATION

Mamanazarova Nargiza Komildzhanovna
Acting professor of Oriental University, doctor of Pedagogical Sciences (DSc)

Abstract: this article discusses the issues of the formation of the competitiveness of educational services based on competitiveness indicators in determining competition in the market of educational services. Proposals and recommendations on the identification and evaluation of the main parameters of educational services in the activities of institutions of general secondary education are also presented.

Keywords: general secondary education, educational services, quality of education, competitiveness, factors of competitiveness, elements of competitiveness, competitiveness of an educational institution.

ФАКТОРЫ ОБЕСПЕЧЕНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УСЛУГ В УЧРЕЖДЕНИЯХ ОБЩЕГО СРЕДНЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

Маманазарова Наргиза Комильджановна
д.п.н. (DSc), и.о. профессора университета Ориенталь

Аннотация: В данной статье рассматриваются вопросы формирования конкурентоспособности образовательных услуг на основе показателей конкурентоспособности при определении конкуренции на рынке образовательных услуг. Также представлены предложения и рекомендации по выявлению и оценке основных параметров образовательных услуг в деятельности учреждений общего среднего образования.

Ключевые слова: общее среднее образование, образовательные услуги, качество образования, конкурентоспособность, факторы конкурентоспособности, элементы конкурентоспособности, конкурентоспособность образовательного учреждения.

Ҳозирги глобаллашув даврида барча соҳалар сингари умумий ўрта таълим муассасалари (УЎТМ) ўртасидаги рақобат ҳам борган сари кучайиб бормоқда. Таълим соҳасида рақобатни вужудга келиш ва ривожланиш ғоялари нисбатан яқин даврда пайдо бўлиб, иқтисодчи-олимлар орасида тобора оммалашиб бормоқда. М. Киннелл ва Д. Макдугалл олий таълим муассасалари замонавий шароитда корхоналар каби бўлишга

мажбур, агар улар меҳнат бозорида содир бўлаётган ўзгаришларни ҳисобга олмасалар, таълим муассаса ўз нуфузи ва обрўсини йўқитиши мумкин деб ҳисоблайдилар [4]. 1990-йилларнинг бошларида В.Сарджент таълим муассасалари нафақат таълим олувчиларни жалб қилиш мақсадида бир-бири билан рақобатлашади, балки уларнинг фаолиятини молиялаштиришда таклиф этилаётган маҳсулот ва хизматларнинг дифференциацияси ва диверсификациясига тобора кўпроқ боғлиқ бўлади деган фикрни билдирган [3]. Ушбу фикрлардан келиб чиқиб, рақобатбардошлик таълим жараёнининг етакчи кўрсаткичи бўлиб, у танлаган бозор сегментларида унинг ҳозирги ва истикболли ҳолатини белгилайди.

Маълумки, таълим соҳасидаги рақобатбардошликни ошириш масаласи таълим муассаса битирувчиларининг билим ва кўникмалари уларнинг шахс сифатида шаклланишида ҳамда иқтисодий ўсишни таъминлашда асосий ижтимоий-иқтисодий омил эканлиги билан изоҳланади. Шу сабабли, табиийки, кўплаб илмий соҳа олимлари томонидан таълим муаммоларини, унинг иқтисодиёт ва жамият тараққиёти билан ўзаро алоқадорлигини доимий тадқиқ қилиб келадилар. Жумладан, ушбу муаммоларнинг умумий методологик асослари В.И.Андреев, Л.М.Митина, О.В.Крухмалеваларнинг ишларида, фалсафий муаммолари – Ж.Аллак, В.А.Клименко, М.Хайеггерларнинг, ижтимоий-иқтисодий масалалари – Филиппа Г.Кумбс, Н.В.Суш, А.И.Жук, ва Н.Н.Кошелларнинг илмий тадқиқотларида, Ўзбекистонлик иқтисодчи олимлар Қ.Х. Абдурахмонов, Ш.Р. Холмўминов,

Х.П. Абулқосимов, Д.Х. Набиев, Г.Н. Ахунова, М. Мирзакаримовалар меҳнат бозорининг демографик жараёнлар билан боғлиқлиги, ишсизлик муаммоси, таълим тизими, таълим хизматлари бозори, таълим тизими ва меҳнат бозори ўртасидаги ўзаро интеграция муносабатлари борасида илмий изланишлар олиб борганлар. Кўпгина тадқиқотчилар “битирувчилар рақобатбардошлиги” тушунчасини ўрганишда “таълим муассасаси рақобатбардошлиги” атамаси билан бирга боғлаган ҳолда эътибор қаратадилар.

Р.А.Фатхутдиновнинг фикрича, рақобатбардошлик – бу рақобат курашида ғалаба қозониш мақсадида субъектнинг ўзини рақобатлашдаги устунлигини бошқариш жараёнидир. Рақобат туфайли битирувчининг энг самарали ва рационал жиҳатлари рағбатлантирилади [10].

Мазкур тушунча юзасидан У.В.Максимовнинг ўзгача, қизиқарли қарашлари мавжуд бўлиб, “битирувчининг рақобатбардошлиги - бу асосий компетенциялар мажмуини, муҳим, қимматли йўналишларини намоён этиб, шахсга жамиятда муваффақиятли фаолият кўрсатишига имконият яратиб берадиган, шахснинг умумий, ажралмас сифатлари” деб ҳисоблайди [5].

Радугин А.В. бу борада “... жамият рақобатбардош ҳаракатларни амалга оширишда, самарали рақобатбардош стратегиялар ва тактик хатти-ҳаракатлар моделини яратиш ва ҳаётга татбиқ этишда таълим муассасаларининг юқори даражадаги касбий компетентлигига ишониш ҳуқуқига эга. Муваффақиятли ва самарали рақобатчилар сифатида фаолият юритадиган таълим муассасалари рақобатбардош деб тан олинishi мумкин” - дея фикр юритади [8].

Агар таълим тизимининг самарадорлигини ошириш шарти сифатида рақобат муҳитини яратиш зарурати масаласи алоҳида эътирозларга сабаб бўлмаса, унда таълимнинг рақобат механизми нимадан иборатлигини тушуниш мунозарали масала бўлиб қолаверади. Бу ерда таълим хизматларининг рақобатбардошлиги мазмуини, яъни хизмат кўрсатиш соҳасидаги рақобатбардошлик тушунчасининг параметр ва кўрсаткичларини батафсил кўриб чиқиш ўринли ҳисобланади. Шуни таъкидлаш керакки, параметрлар кўпинча соҳа хизматларнинг рақобатбардошлигини баҳолаш

хусусиятларини ҳисобга оладиган хизматларининг миқдорий хусусиятларини англатади. Шу билан бирга, рақобатбардошлик параметрларининг алоҳида гуруҳларини ажратиш мумкин, масалан, техник, иқтисодий, тартибга солувчи ва хоказо. Хизматларнинг техник ва физик хусусиятларини тавсифловчи кўрсаткичлар деганда хизмат кўрсатиш соҳасининг хусусиятлари ва уларни ишлаб чиқариш усуллари акс эттирувчи кўрсаткичларни, шунингдек, хизматни истеъмолчига тақдим этиш жараёнида бажарадиган функциялари ҳисобланади [2]. Демак, хизматларнинг амалдаги Қонунчилик (ёки бошқа меъёрий ҳужжатлар) асосида белгиланган меъёрлар, талаблар ва стандартларга мувофиқлигини тавсифловчи кўрсаткичларни рақобатбардошлик параметрлари деб аташ мумкин. Умуман олганда, рақобатбардошлик кўрсаткичларини рақобатбардошлик параметрлари асосида хизматнинг рақобатбардошлик даражасини миқдорий аниқлаш учун тизим мезонлари тўплами сифатида белгилаш мақсадга мувофиқ.

Фикримизча, маълум бир соҳадаги ташкилот-корхоналарнинг рақобатбардошлигини таҳлил қилиш учун ўзига хос кўрсаткичларни танлашда индивидуал ёндашув зарур. Яъни, танланган кўрсаткичлар бўйича рақобатбардошликни таҳлил қилиш бевосита ўрганилаётган объектга боғлиқ бўлиб, хизмат кўрсатиш соҳасида рақобатнинг уч турини ажратиш мумкин: муайян, функционал ва маркетинг.

Муайян рақобат деганда сифат хусусиятлари ёки мақсадлари бўйича асосан бир хил турдаги ёки бир-бирига яқин, аммо баъзи муҳим хусусиятларда фарқ қилувчи хизматлар, ассортимент ичидаги рақобатнинг бир тури тушунилади. Муайян рақобатчилар, масалан, бир хил йўналишга ихтисолашган таълим муассасалар тушунилади (Аниқ фанларга ихтисослашган умумтаълим муассасалар, филология фанларига ихтисослашган умумтаълим муассасалар, табиий фанларга ихтисослашган умумтаълим муассасалар ва бошқалар).

Функционал рақобат деганда ҳар қандай эҳтиёжни турли йўллар билан қондирилиши мумкинлигини билдиради. Яъни, таълимга бўлган эҳтиёжни таълим хизматлари бозорида функционал рақобатчилар вазифасини бажарадиган ва кўпроқ мижозларни жалб қилишда бир-бири билан рақобатлашадиган ҳар хил турдаги таълим муассасалар (умумий ўрта таълим мактаби, ихтисослашган мактаб, ижод мактаблари, президент мактаблари ва хоказо) қондирилиши мумкин.

Маркетинг рақобати хизмат кўрсатувчи муассасалар ўртасидаги фарқ билан тавсифланади. У турли бозор тузилмалари ва соҳаларида кенг қўлланилади [1]. Таълим соҳасида турли ҳудудларда жойлашган ўхшаш йўналишдаги таълим муассасалар ўртасидаги маркетинг рақобати обрўси, ўқитувчи ва ўқувчилар учун бўлган рақобатнинг намоён бўлишида кўриш мумкин.

Хизмат кўрсатиш соҳасидаги рақобат, товар рақобатидан фарқли ўлароқ, катта харажатларни талаб қилмаганлиги учун хизмат кўрсатиш бозорида товарга нисбатан анча кучли рақобатга эга эканлигини кузатиш мумкин. Хизмат кўрсатиш ва моддий ишлаб чиқариш соҳасидаги рақобатнинг умумий хусусияти шундаки, у нархли ва нархсиз бўлиши мумкин. Нархлар рақобатида, хизматлар нархи асос қилиб олинади, унинг ёрдамида хизмат бозорида рақобат даражасини тушириш ёки кўтариш мумкин. Бироқ, нархсиз рақобат ҳақида гап кетганда, бу ерда асосий компонент тақдим этилаётган хизмат сифати бўлиб, бунинг натижасида ишлаб чиқарувчи рақобатбардош устунликларга эриша олади. Аммо шуни унутмаслик керак-ки, сифат назоратини муассаса фаолиятининг барча даражаларида таъминлаш жуда кўп вақт талаб қиладиган жараён бўлиб, ҳар қандай муассаса ҳам хизматлар сифатини яхшилаш орқали унинг рақобатбардошликни ошириш имкониятига эга эмас. Бу ерда таълим муассасанинг рақобатбардошлиги бешта элемент орқали аниқлаш мумкин: таълимий, иқтисодий, кадрлар, битирувчилар (1-жадвал).

1-жадвал

Таълим муассаса рақобатбардошлигини тавсифловчи кўрсаткичлар

Рақобатбардошлик элементи	Кўрсаткич
Таълимий	Таълим сифати: <ul style="list-style-type: none"> - халқаро миқёсидаги фан олимпиадалари ва кўрик-танловларда ғолибликни қўлга киритган ўқувчиларни тайёрлаган педагог кадрлар сони; - республика миқёсидаги фан олимпиадалари ва кўрик-танловларда ғолибликни қўлга киритган ўқувчиларни тайёрлаган педагог кадрлар сони; - вилоят миқёсидаги фан олимпиадалари ва кўрик-танловларда ғолибликни қўлга киритган ўқувчиларни тайёрлаган педагог кадрлар сони; - туман (шаҳар) миқёсидаги фан олимпиадалари ва кўрик-танловларда ғолибликни қўлга киритган ўқувчиларни тайёрлаган педагог кадрлар сони; - республика, туман (шаҳар) миқёсидаги рейтинги;
Иқтисодий	<ul style="list-style-type: none"> - асосий воситаларнинг яроқлилиги; - воситаларнинг мавжудлиги; - ахборотлаштириш; - кутубхона фондларининг мавжудлиги; - спорт иншоотлари билан таъминланганлиги.
Кадрлар	<ul style="list-style-type: none"> - педагогик кадрларнинг малака даражаси; - кадрлар билан таъминлаш истиқболлари; педагогик ва жамоат Кенгашларининг маҳсулдорлиги; - ходимларнинг барқарорлиги;
Битирувчилар	<ul style="list-style-type: none"> - аъло баҳоли аттестатлар улуши; - битирувчиларнинг ОТМга кирганлар салмоғи; - минтақанинг сиёсий, иқтисодий, маданий элита вакили аъзоси; - чет тиллари ва ахборот технологияларини билиш даражаси; - мартаба ўсиши суръати.

Таълим хизматлари бозорида рақобатни аниқлашда юқорида муҳокама қилинган рақобатбардошлик элементлар асосида таълим хизматларининг рақобатбардошлигини шакллантиришнинг куйидаги асосий омилларини белгилаш мумкин:

таълим хизматлари бозорида ишлаш учун мотивация мавжудлиги;

ижобий натижаларни кутиш;

ушбу фаолиятни амалга ошириш учун ресурслар мажмуасининг мавжудлиги;

рақобатлашиш учун имконият ва қобилиятларининг мавжудлиги.

Таълим хизматлари ва муассаса даражасидаги рақобатбардошлик омиллари бир-биридан фарқ қилади. Биринчидан, хизматларнинг рақобатбардошлиги хизматнинг ҳаёт циклига мос келадиган вақт оралиғида баҳоланади ва ўрганилади. Иккинчидан, таълим хизматларининг рақобатбардошлиги хизматларнинг ҳар бирига нисбатан алоҳида кўриб чиқилади, муассасанинг рақобатбардошлиги эса хизматларнинг барча турларини қамраб олади. Учинчидан, илгари кўриб чиқилган таълим хизматлари истеъмолчисининг эҳтиёжлари иерархияси таълим мақсадларига қараб истеъмолчилар турлича ҳаракат қиладилар деган хулосага келишимизга имкон беради. Таълимни давом эттириш учун ушбу истеъмолчилар маълум бир таълим хизматига эътиборини қаратадилар. Лавозим

пиллапояларидан кўтарилиш орқали ҳаётда муваффақиятга эришишни ўз олдига мақсад қилиб қўйган битирувчилар учун олий таълимни танлаш муҳим, чунки олий маълумотга эга бўлгандан сўнг нуфузли иш топиш осонроқ бўлади.

Таълим хизматларининг рақобат афзалликлари ва камчиликлари омилларини аниқламасдан унинг рақобатбардошлигини бошқариб бўлмайди. Рақобатбардошлик омиллари - муассаса томонидан таълим хизматларини кўрсатиш жараёнида рақобатбардош устунликларни шакллантириш учун зарур бўлган моддий ва моддий бўлмаган шароитлардир (1-расм).

Расм 1. Таълим хизматларининг рақобатбардошлик параметрлари.

Муайян омиллар ҳақида гапиришдан аввал, таълим муассаса раҳбарлари таъсир кўрсата олиши ва бошқариши мумкин бўлган омилларни ҳамда қайси омиллар фақат таълим муассаса рақобатбардошлигини оширишда ҳисобга олиниши кераклигини аниқлаб олишимиз лозим. Бунинг учун таълим муассаса фаолият кўрсатаётган муҳитни аниқлаш бирламчи вазибалардан бири ҳисобланади.

Таълим, иқтисодиётнинг бошқа соҳаларига нисбатан, ўзининг макро муҳити билан кенг, барқарор ва мустаҳкам қайта алоқаларга эга, чунки у келажакдаги фаолиятида ушбу муҳитдаги ўзгаришларни аниқлайдиган мутахассисларни тайёрлашга замин яратади.

Макро-муҳит таълим муассаса назорати остида бўлмаган умумий бозор ҳаракатининг кучларини ўз ичига олади: сиёсий, ижтимоий-иқтисодий, ҳуқуқий, илмий-техник, маданий ва экологик. Макро-муҳит омиллари минтақадаги барча таълим муассасаларига бир хил таъсир кўрсатиб, уларнинг таҳлили асосан ҳақиқий ва потенциал хавфларни ёки қулай тенденцияларни кузатишга имкон беради. Бу ерда, таълим муассаса иқтисодий ходисалар оқибатини юмшатиши, ёки мавжуд имкониятларидан келиб чиқиб бошқарувни ташкил этиши мумкин.

Бевосита таълим муассасаси ва унинг имкониятлари билан боғлиқ кучларни ўз ичига оладиган мезо-муҳит таълим муассаса тақдим этаётган таълим хизматларининг мавжуд потенциал истеъмолчилари, унинг ҳамкорлари, рақобатчилари, оммавий ахборот воситалари, шунингдек, давлат назорати органлари билан ифодаланади. Таълим хизматлари бозорида ўзининг рақобат мавқеини мустақкамлаш учун муассаса мезо-муҳит элементларига ўз таъсирини ўтказиши керак.

Таълим муассаса ташқи имкониятлардан самарали фойдаланиши ва ташқи хавларни олдини олиш мақсадида таълим муассаса ўзининг микро-муҳитига таъсир этувчи ички омилларни ва заиф томонларини ўрганиши ва таҳлил қилиши лозим.

Таълим хизматларининг рақобатбардошлигини ўрганишда унинг ташқи ва ички омиллари нисбатига алоҳида эътибор қаратиш лозим.

Таълим муассасаси ташқи омилларга таъсир ўтказа олмайди, бироқ ички омилларни назорат қилиш муассаса раҳбарларида барча зарур имконият ва шароитлар мавжуд. Ташкилотнинг ички рақобатбардош устунликларига эришиш ходимларга юкланган бўлсада, асосий масъулият раҳбар зиммасида бўлади.

Таълим хизматларининг рақобатбардошлигига таъсир этувчи ташқи омиллар қуйидагилар билан ифодаланади:

-институционал, яъни ижтимоий, иқтисодий, сиёсий, ҳуқуқий ва демографик каби ташқи муҳит кучларига боғлиқ омил. Мактаб битирувчиларининг мустақил ҳаётда ўз ўрниларини топиш учун қулай ташқи муҳит мавжудлиги катта аҳамиятга эга.

-меҳнат бозоридаги талаб ва таклиф муносабатлари меҳнат бозоридаги конъюнктурани ўз ичига олиб, бу таълим муассасалар ўртасида рақобатнинг таъсири ва ушбу муассасалар томонидан битирувчиларнинг сифати билан боғлиқ.

-мактаб битирувчиларининг рақобатда устунлик томонларини шакллантириш давлат, жамият, тармоқ, соҳа ва бошқа таълим истеъмолчиларининг талаб ва буюртмалари асосида амалга оширилади.

Таълим хизматларининг рақобатбардошлигига таъсир этувчи ташқи омилларга ташкилот, муассаса раҳбари ва унинг ўринбосарларининг шахсий фазилатлари ва бошқарув қобилиятлари, бошқарув ва таълим шакллари, ходимлар таркиби, моддий-техник таъминот, бошқарувнинг ташкилий таркиби, ташкилот, муассасанинг корпоратив маданияти, муассасанинг мамлакатдаги ижтимоий-иқтисодий вазият ва меҳнат бозори ўзгаришларига мослашувчанлиги, рақобатбардош битирувчини шакллантиришда аниқ белгилаб олинган стратегияси мавжудлиги қиради.

Таълим муассасасининг рақобат курашидаги муваффақиятини таъминловчи омилларга қуйидагилар киритилади:

- муассаса мутахассис ва ходимларининг касбий тайёргарлик даражаси;
- тақдим этилаётган таълим хизматларининг хилма-хиллиги;
- ихтисослашув мавжудлиги;
- таълим жараёнида ахборот технологияларини қўллаш;
- таълим хизматларини кўрсатишда муассасанинг илмий, услубий, моддий-техник, кадрлар, молиявий таъминоти;
- таълим хизматларининг сифати юқорилиги;
- сифатли таълим шартлари ва кафолатларини яратиш (масалан, муассаса раҳбарларини сертификатлаш ва ўқитувчиларнинг малакаси ошириш, таълим дастурларини аккредитациядан ўтказиш орқали);
- муассасада доимий равишда ижодий муҳитни яратиш ва қўллаб-қувватлаш;
- таълимнинг амалиётга йўналтирилганлиги;
- таълимнинг иқтисодиёт, маданият, фанни ривожлантириш эҳтиёжлари ва мақсадларига мувофиқлиги.

Шундай қилиб, таълим хизматларининг рақобатбардошлигини таҳлил қилишимиздан мақсад таълим муассасаси қандай рақобатбардош устунликка эришиши мумкинлигини аниқлаш эди. Юқорида келдитилган ва шунга ўхшаш рақобатбардош устунликлар таълим муассаса рақобатбардошлигини таъминлайдиган таянч компетенциялар тушунчасини белгилайди.

Таълим муассаса рақобатбардошлигини баҳолаш механизми ва унга киритилган кўрсаткичлари тизимнинг субъекти, объекти (ва унинг даражаси) ва баҳолаш мақсадини ҳисобга олган ҳолда амалга оширилади. Таҳлил натижаларининг аниқ ва тўғри бўлиши учун баҳолашнинг асосий босқиларидан бири тадқиқот мақсадини белгилаб олиш муҳим ҳисобланади. Муассаса рақобатбардошлигини баҳолашдан мақсад хато белгиланганда,

тадқиқод натижалари нотўғри бўлиши мумкин.

Тадқиқотчи олимларининг аксарияти муассаса рақобатбардошлигини унинг нуфузи, таълим хизматлари бозоридаги ўрни билан аниқлаш мумкин деган фикр билдирмоқдалар. Ушбу мезон асосида муассаса рақобатбардошлигини аниқлаш мақсадга мувофиқ деб ҳисоблаймиз, чунки унга баҳо берувчилар, таълим муассаса ўқувчилари ва битирувчилари, яъни бевосита таълим хизматлари истеъмолчиларидир.

Таълим муассаса рақобатбардошлигини баҳолаш бўйича С.Мамонтов [6] ва В.Рамзаев [9] таклиф қилган формулалар мавжуд бўлиб, унда муассаса рақобатбардошлигини баҳолашда муассаса нуфузи, нарх омили - молиявий аҳволи ва таълим сифати каби кўрсаткичлардан фойдаланилган.

А.Р.Панкрухин томонидан таклиф қилинган усул таълим муассаса рақобатбардошлигини икки томонлама баҳолашни назарда тутди. Биринчидан, истеъмолчига таклиф қилинадиган таълим хизматларининг ҳар бири баҳоланади. Иккинчидан, таълим муассасасининг кучли ва заиф томонлари аниқланади. Бунда таълим муассаса рақобатбардошлигини аниқловчи омиллар сифатида таълим хизматларига берилган баҳо, нархлаш, таълим хизматлари бозоридаги коммуникация ҳамда таълим хизматлари бозорида хизматнинг оммалашгани инобатга олинади. Таълим муассаса рақобатбардошлигини баҳолашда 10 баллик рейтинг шкаласи ва оғирлик коэффициентлари тизими қўлланилади. Агар бирон бир индикатор ҳақида маълумот мавжуд бўлмаса, у таҳлилдан чиқариб ташланади ёки тахминан баҳоланади [7]. Таълим муассаса рақобатбардошлигининг кучли ва заиф томонларини баҳолашда ҳам ушбу тартибда амалга оширилади. Бунда баҳолаш кўрсаткичлари ишлаб чиқариш ва хизматлар кўрсатиш; ташкил этиш ва бошқариш; ўқув жараёни усул, шаклл ватехнологияси; маркетинг; ходимлар каби йўналишлардан иборат бўлади.

Таълим муассасарақобатбардошлигитаҳлили асосида «Таълим муассасарақобатбардошлиги – бу маълум бир даврда муайян бир бозорда рақобатбардош таълим хизматларини кўрсатиш орқали муваффақиятли фаолият олиб бориш қобилиятидир» – деган муаллифлик таърифи бериш мақсадга мувофиқ деб билдик.

Шундай қилиб, таълим муассаса рақобатбардошлиги мазмунини тадқиқ этишда унинг таълим фаолиятининг ўзига хос хусусиятлари ва якуний маҳсулотини, рақобатбардош афзалликлари ва камчиликларини баҳолаш жараёнида муайян қийинчиликлар мавжудлигини кўрсатади. Жумладан, таълим муассасанинг рақобатбардошлигининг ички ва ташқи омилларини, ишлаб чиқилган хизматларнинг ҳажм кўрсаткичларини рақамларда аниқлаш мураккабдир. Буларнинг барчаси ҳозирги вақтда таълим хизматларининг рақобатбардошлигини аниқ ва илмий асосланган баҳолаш мезони мавжуд эмаслигини таъкидлашга имкон беради, бу эса муассасанинг рақобатбардош стратегиясини ишлаб чиқиш ва амалиётга татбиқ этиш самарадорлигини туширади, чунки рақобатда муваффақият кўп жиҳатдан рақобатбардошлик омилларини самарали бошқаришга боғлиқдир.

Фойдаланилган адабиётлар

Барыгина О. Н. Управление конкурентоспособностью предприятий сферы услуг: реализация поведенческого подхода // Евразийский международный научно-аналитический журнал. 2009. № 3 (31).

Гришков А.Ф. Сущность и особенности конкуренции организаций в сфере услуг. С-П.: Экономика и бизнес, 2015.

Дашинский, Д.Б. К вопросу о детерминации особенностей производства образовательных услуг. Известия Института управления и инноваций авиационной промышленности (Известия ИУИ АП). - Ростов н/Д: Известия ИУИ АП, 2008. № 3-4. - С. 54-66.

Kinnel, M., MacDougal, J. Marketing in the Not-for-Profit Sector. N.Y. Butterworth Heinemann, 2007, - P.53

Максимова Е.В. Развитие конкурентоспособности студента в образовательном процессе университета: автореф. дис. ...канд.пед.наук. Оренбург, 2005. 14-16 с.

Мамонтов, С.А. Изучение конкуренции на карагандинском региональном рынке образовательных услуг ВУЗов // Маркетинг. - 2000, № 1. - С. 61.

Панкрухин А.П. Маркетинг образовательных услуг: методология, теория и практика // – М.: ИКФ Омега - Л. 2008.

Радугин А.А., Радугин К.А. - Социология. – М. 2005. Радугин А.А., Радугин К.А. - Социология: курс лекций. - 3-е изд., перераб. и дополн. -. М.: Библионика, 2006 г., 114 страниц.

Рамзаев, В.М. Управление развитием негосударственных образовательных учреждений в сфере высшего и дополнительного профессионального образования в регионе: дисс. ... канд. эконом. наук: — М., 2000. — С. 75.